

UNIwersytet
Opolski

WYDZIAŁ FILOLOGICZNY

Collegium Maius
pl. M. Kopernika 11, 45-040 Opole
tel./fax +48 77 541 59 39
dz-fil@uni.opole.pl
www.wfil.uni.opole.pl

Opole, 1.09.2023 r.

Prof. dr hab. Dorota Brzozowska
Instytut Językoznawstwa
Katedra Filologii Angielskiej
Uniwersytet Opolski
dbrzozowska@uni.opole.pl

Recenzja pracy doktorskiej pani magister Edyty Wojtczak pt. „Strategie komunikacyjne w języku mówionym cudzoziemców uczących się języka polskiego”, napisanej pod kierunkiem prof. UŁ dr hab. Grażyny Zarzyckiej w Zakładzie Lingwistyki Stosowanej i Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego

1. Uwagi wstępne

Rozwijające się intensywnie od lat w licznych polskich i zagranicznych ośrodkach akademickich badania nad nauczaniem języka polskiego jako obcego, ze względu m.in. na intensywne ruchy migracyjne i turystyczne nabierają współcześnie jeszcze większego znaczenia. Jak pisała już ponad dwadzieścia lat temu pani prof. Grażyna Zarzycka „Nauczanie komunikacyjne stało się, jeśli nie wiodącą, to na pewno jedną z najważniejszych metod nauczania cudzoziemców języka polskiego w naszym kraju” (Grażyna Zarzycka, *Dialog międzykulturowy. Teoria oraz opis komunikowania się cudzoziemców przyswajających język polski*, Łódź 2000, str. 164).

Zrozumienie strategii komunikacyjnych używanych w języku rodzimych użytkowników oraz cudzoziemców jest zadaniem trudnym i czasochłonnym, zwłaszcza jeśli weźmiemy pod uwagę badanie języka mówionego. Sprostanie takiemu zadaniu wymaga wszechstronnej wiedzy z zakresu wielu obszarów językoznawstwa, glottodydaktyki i psycholingwistyki. Treść rozprawy, napisanej w Zakładzie Lingwistyki Stosowanej i

Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego dobrze wpisuje się w zapotrzebowanie społeczne na takie badania także ze względu na etyczny charakter porozumienia, gdyż „ W dialogu międzykulturowym, bardziej niż w jakimkolwiek innym, widać, że kreacja znaczeń występuje dzięki wzajemnemu otwarciu, przystosowaniu i respektowi dla odmienności” (Grażyna Zarzycka 2000: 162).

Przedstawiona do oceny praca w sposób adekwatny odpowiada poczynionym w tytule deklaracjom zbadania strategii komunikacyjnych w języku mówionym cudzoziemców uczących się języka polskiego, będąc precyzyjnym pokazem zoperacjonalizowania i wykorzystania rozważań teoretycznych do analiz konkretnych materiałów.

Na podkreślenie w pracy zasługują przede wszystkim: jej bardzo dobre osadzenie metodologiczne, wszechstronność wykorzystania materiału oraz staranność wykonania całości. Stworzone na potrzeby badań zestawy stymulujące wypowiedzi ustne i formularze użyte do badań ankietowych stanowią oryginalne propozycje, które pozwoliły uzyskać wiarygodne dane na temat strategii komunikacyjnych stosowanych przez cudzoziemców uczących się języka polskiego. Dysertację autorstwa pani magister Edyty Wojtczak oceniam bardzo wysoko.

2. Struktura pracy i uwagi szczegółowe

Na pracę składa się 307 stron, w tym: Wstęp, dwie zasadnicze części, tworzone w sumie przez 13 rozdziałów, z czego 6 w pierwszej i 7 w drugiej części. W rozdziale pierwszym zaprezentowany został zarys historii badań nad strategiami komunikacyjnymi. Przytoczone w nim prace zarówno anglo- jak i polskojęzyczne wskazują na znajomość literatury przedmiotu oraz dobre osadzenie polskich badań glottodydaktycznych na tle badań światowych. Cenne są też rozróżnienia prac dotyczących badania języka polskiego jako obcego, drugiego i odziedziczonego. Rozdział 2. przedstawia pojęcie kompetencji komunikacyjnej i ukazuje jej relacje do kompetencji strategicznej w modelach kompetencji komunikacyjnej. Rozważania przechodzą płynnie do pokazania w rozdziale 3. perspektyw badawczych w opracowaniach dotyczących strategii komunikacyjnych. Cenne jest w nich omówienie i zestawienie różnych perspektyw badawczych, syntetycznie zilustrowanych autorsko opracowanymi tabelami (np. na str. 54) . Autonomia uczącego się oraz stosowane przez niego strategie są tematem kolejnego (4) rozdziału, podkreślającego znaczenie dojrzałości i odpowiedzialności uczniów, bardzo aktualne w dobie szerzących się w stosunku do nauczycieli postaw roszczeniowych. Na uwagę zwraca też, zawarta w ostatnim akapicie

obserwacja, że nie wszystkie strategie komunikacyjne sprzyjają nauce języka obcego (str. 63). Świadczy ona dobrze o Doktorantce, która swoją pracą promuje rozwój strategii, ale jednocześnie ma świadomość, że z nadużywaniem niektórych z nich mogą wiązać się też pewne ograniczenia. Interesującym, dobrze uzupełniającym rozważania o różnych obliczach strategii komunikacyjnych pomysłem jest przyjrzenie się, w jaki sposób przedstawiane są one w opisach poziomów biegłości językowej (rozdział 5). Kluczem do tych rozważań jest zauważenie rewolucji terminologicznej (Janowska, Plak 2021) i zastąpienie mówienia o różnych sprawnościach, postrzeganiem ich jako czterech sposobów działania (recepcji, produkcji, interakcji i mediacji), występujących w postaci pisemnej i ustnej (str. 65). Tu także informacje są dobrze sklasyfikowane i zilustrowane przejrzystymi zestawieniami tabelarycznymi. Całość części teoretycznej wieńczy dobrze skonstruowane Podsumowanie.

Przedstawione w części pierwszej postawy teoretyczne zostały z sposób kompetentny wykorzystane w części drugiej, słusznie określonej jako badawcza. Zawiera ona kolejno omówienie procedury badawczej wraz z wyraźnym określeniem celu i pytań badawczych (s. 91) oraz pięciu zastosowanych w pracy metod (rozdział 7). W kolejnych rozdziałach znajdziemy opisy szczegółowych analizy poszczególnych typów strategii stosowanych przez cudzoziemców uczących się języka polskiego a występujących w języku mówionym - nastawionych na przekazywanie znaczenia słów (w rozdziale 8), na dokładność formy języka w komunikacji (w rozdziale 9) oraz na utrzymanie ciągłości wypowiedzi (w rozdziale 10). Zwracają tu uwagę liczne przykłady przedstawione z uwzględnieniem poszczególnych poziomów kompetencji mówców. Na pochwałę zasługuje pokazanie niełatwego zjawiska - zespołowego tworzenia i negocjowania znaczeń (rozdział 11). Równie nowatorskie jest studium przypadku, w którym Doktorantka analizuje strategie komunikacyjne stosowane przez Brytyjczyka uczącego się języka polskiego jako obcego (zamieszczone w rozdziale 12, który budzi pytania o wpływ indywidualnych cech, zwyczajów i predyspozycji uczącego się na wybór i realizację konkretnych strategii komunikacyjnych). Planowaniu wypowiedzi poświęcony jest ostatni (13) z rozdziałów.

Pracę dopełniają Wnioski, 2 Aneksy oraz obszerna Bibliografia, potwierdzająca, że Autorka zapoznała się z bogatą literaturą przedmiotu. Liczne tabele, schematy i wykresy podkreślają wysoce materiałowy charakter pracy.

Strukturę pracy przedstawiono w sposób szczegółowy – rozdziały zawierają podrozdziały czwartego stopnia, co sprawia, że spis treści dobrze oddaje strukturę logiczną pracy, pokazując zarówno jej całą koncepcję, jak i porządek wewnętrzny omawianych treści.

Poszczególne części są dobrze zbalansowane. Całość badania stanowi dobry, metodologicznie uzasadniony model, który może być wykorzystywany w analizowaniu wypowiedzi jednego lub większej liczby mówców.

Pracę wieńczą solidne, jedenastostronicowe Wnioski uzupełnione czterostronicową tabelą przedstawiającą wykaz strategii komunikacyjnych stosowanych przez cudzoziemców uczących się języka polskiego z ich szczegółową klasyfikacją, opisem i przykładami pochodzącymi z badań Autorki. W części tej Doktorantka celnie podsumowuje rezultaty rozważań i przedstawia wynikające z nich wnioski oraz zarysowuje perspektywy dalszych dociekań teoretycznych i praktycznych, w tym proponuje opracowanie treningu działań strategicznych w nauczaniu języków obcych i języka polskiego jako obcego (str. 252).

Dysertacje napisana jest płynnie, w części pierwszej znajdują się odwołania do kluczowych prac licznych badaczy, dzięki czemu Autorka nie tylko udowadnia znajomość literatury przedmiotu, ale też pokazuje umiejętność stosowania przytaczanych teorii do analiz konkretnego materiału językowego. Pani mgr Edyta Wojtczak dobrze uzasadnia swój wybór metod badawczych. Część teoretyczna napisana jest rzeczowo i dotyczy najważniejszych dla omawianej koncepcji zagadnień. Doktorantka prowadzi cały wywód w sposób logiczny i przemyślany. Praca napisana jest poprawnym i starannym językiem (dlatego razi sporadycznie występujące, manieryczne pochylenie się np. nad zagadnieniem str. 52 czy funkcjami na str. 89). Podczas referowania stanu badań wykazuje się umiejętnością samodzielnego oglądu, syntezy oraz doboru środków koniecznych i wystarczających do przeprowadzenia zaplanowanych badań. Prowadzone sprawnie wywody pokazują dojrzałość krytyczną Badaczki, która potrafi w sposób spójny dobrać narzędzia i rzeczowo opisać i zastosować wybrany aparat analityczny.

W częściach analitycznych doskonale wykorzystuje Autorka możliwość wszechstronnego i wieloaspektowego oglądu wyróżnionych przez siebie strategii. Materiałowa strona dysertacji została dobrze przygotowana a badania przeprowadzono bardzo sumiennie i ich rezultaty zostały zaprezentowane w sposób przejrzysty, uzupełniony tabelami, wykresami i schematami. Zaletą jest zamieszczenie w pracy dobrze zredagowanych, wieńczących część pierwszą oraz każdy z rozdziałów od 8 do 13 syntetycznych podsumowań. W rozprawie przedstawiono aparat metodologiczny i analityczny, który może być zaczątkiem wielu kolejnych interesujących prac. Pozostaje mieć nadzieję, że Doktorantka będzie prowadziła dalsze prace badawcze, kontynuując i rozwijając swoje dotychczasowe dokonania.

W ramach dyskusji nad pracą poprosiłabym Panią magister o udzielenie odpowiedzi na następujące pytania: 1) Czy zaobserwowała Pani jakieś relacje między płcią badanych a

używanymi przez nich strategiami czy sposobami negocjacji znaczeń? 2) Czy może Pani powiedzieć coś więcej na temat kulturowo uwarunkowanych preferencji, co do wyboru strategii komunikacyjnych? I na koniec 3) Czy zaobserwowała Pani zamierzony bądź nie humor występujący w wypowiedziach, jakie jest jego miejsce w tworzeniu i negocjowaniu znaczeń, z jakimi spotyka się reakcjami jego występowanie i ewentualnie jakie trudności może wywoływać jego obecność?

Podsumowując mogę stwierdzić, że Pani magister Edyta Wojtczak w swojej rozprawie doktorskiej prezentuje stan badań nad strategiami komunikacyjnymi oraz ich miejscem w opisach poziomów biegłości językowej, co sprawia, że prowadzone przez Doktorantkę analizy własne są dobrze osadzone na tle dotychczasowych osiągnięć oraz wytycznych teoretycznych. Dużą zaletą dysertacji jest wypracowanie przez Autorkę procedury badawczej, która może być powtórzona w przypadku prowadzenia następnych analiz. Interesujące metodologicznie i poznawczo jest szczegółowo opisane studium przypadku, dobrze uzupełniające dane uzyskane od większej grupy obserwowanych. Użyteczne są także zestawy stymulujące wypowiedzi ustne opracowane dla trzech poziomów biegłości językowej: A2, B1 oraz B2 testów. Doktorantka stawia sobie za zadanie zbadania konkretnego zagadnienia naukowego i zamysł ten konsekwentnie realizuje. Omawiane przez Doktorantkę kwestie warte są rozwijania zwłaszcza w kontekście dalszych badań nad strategiami komunikacyjnymi w kolejnych grupach z uwzględnieniem różnych poziomów językowych, pozostałych sprawności oraz w perspektywie porównawczej uczących się innych niż polski języków. Duży potencjał pragmatyczny, ma też dopracowanie wspomnianego w pracy treningu strategicznego. Praca napisana jest w sposób jasny i przejrzysty, językiem poprawnym i starannym. Całość opracowania jest dobrze zredagowana i zilustrowana – tabelami, schematami, wykresami i aneksami, zawierającymi przygotowane na użytek prowadzonych analiz cenne zestawy materiałowe i ankietowe.

3. Konkluzja

Ze względu na wszechstronne przedstawienie podjętego tematu, solidne podstawy metodologiczne, dobrze wykorzystany materiał badawczy i staranny sposób jego opracowania uznać należy, że przedstawiona do oceny rozprawa jest przedsięwzięciem badawczym zasługującym na wyróżnienie. Praca doktorska Pani magister Edyty Wojtczak z pewnością warta jest opublikowania, a zaproponowane badania kontynuowania.

Zgodnie z ustawą z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki rozprawa doktorska „powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego [...] oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną Kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej” (art. 13 ust. 1 ustawy). Konkludując stwierdzam, że praca Pani magister Edyty Wojtczak, pt. „Strategie komunikacyjne w języku mówionym cudzoziemców uczących się języka polskiego” spełnia ustawowe wymagania stawiane dysertacjom doktorskim i w związku z tym wnoszę o dopuszczenie jej Autorki do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Donata Mucioğlu